

Fishing Expeditions in Guilan Province: A Case Study of Anzali and Kiashahr Ports

Firooz Fazeli*¹, Fereshteh Pishghadam²

Abstract

In the cultural context of the Caspian Sea's coastal communities, fishing plays a central role in both livelihoods and lifestyle. Consequently, fishermen occupy a significant position in this cultural landscape. The presence of the sea, rivers, and favorable climatic conditions has long fostered a sustainable environment for settlement and economic activity in these regions. Coastal cities such as Bandar Anzali and Bandar Kiashahr have historically served as major spawning grounds for both bony and boneless fish due to their wetlands and river estuaries. Recognized as hubs of sturgeon fishing, these cities have produced generations of skilled fishermen who, in addition to working with major fishing enterprises such as the Russian Lianazov company, also engaged independently in small- and large-scale fishing activities.

Keywords: Work song; song; Grief, fisherman; catch.

Received: 23/08/2024

Accepted: 14/04/2025

* Corresponding Author's E-mail:
drfiroozfazeli@guilan.ac.ir

1 Assistant Professor of Persian Language and Literature, University of Guilan, Rasht, Iran

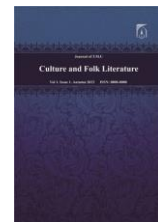
<http://www.orcid.org/0000-0003-4801-4180>

2 PhD Candidate in Persian Language and Literature, University of Ilam, Ilam, Iran

<http://www.orcid.org/0009-0004-6849-2491>

Copyright: © 2025 by the authors. Submitted for possible open access publication under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution (CC BY- NC) license <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>.

Background

The oral culture of Guilan is enriched by poems, songs, proverbs, work chants, and narrative traditions related to fishing and hunting, many of which have been preserved across generations. In this cultural context, a wide range of poetic expressions has emerged to commemorate the lives of fishermen—some written from the perspective of the fishermen themselves, others authored by community members in their honor. Unlike the southern fishing songs of Iran, which are often accompanied by instruments and vocal performance, northern fishing chants are typically performed without instrumentation, reflecting the distinct conditions and values surrounding high-value species such as sturgeon. In the limited corpus of surviving songs, references to fish species, birds, tools, and individuals are still discernible.

Findings from this research indicate that fishing-related poetry along the Caspian coast can be categorized into two primary genres: work songs and fishermen's laments. The scarcity of organized fishing cooperatives in northern Iran—due to geographic, political, and legal constraints—has resulted in limited data, complicating the efforts of researchers to conduct extensive fieldwork.

Labor songs, though a recognized part of oral literature, have only recently begun to receive scholarly attention, and as such, many have been lost to time. Folk literature, existing parallel to formal written literature, is transmitted orally and includes a diverse array of genres such as myths, lullabies, proverbs, ritual songs, and work chants. As an essential component of intangible cultural heritage, these traditions reflect both material and spiritual dimensions of communal life. Within this framework, work chants represent an expressive and symbolic articulation of the spiritual labor culture of Guilan's coastal society.

The folkloric songs of Guilan can be categorized into nine distinct types: (1) love songs, such as “Ra’na”; (2) historical songs, such as “Cheqad Jangale Khossi”; (3) shepherd songs, such as “Siah Abron”; (4) lullabies, including “Lala Bokon Lala, Lala Lalayi”; (5) rice field songs (bijar-sari), such as “Ohooy Mar, Ohooy Mar”; (6) fishing songs like “Kapoor-e lajan khoose mordab”; (7) occupational and market-related songs such as “Morghe siyahe bi ghafas, bademjon”; (8) tea-picking and gardening songs like “Chayi chinam Chayi baghoone Lajon”; and (9) sericulture songs such as “Tare nooghan be-em hizar omidvar”.

Fishing songs themselves fall into two subgenres: (1) fishing work chants and (2) fishing laments. Despite their cultural value, fishing chants have not been preserved as systematically as other occupational songs. One contributing factor is the clandestine nature of much contemporary fishing, particularly among independent or unlicensed fishers, who must avoid detection by authorities. As a result, these individuals often work in silence, without the communal singing that once fostered unity and collective identity among fishing crews. Many of the older generation who sang these chants have since passed away or suffer from memory loss, leaving gaps in the oral record.

Fishermen’s laments, by contrast, are emotional and mournful songs commemorating those who set out to sea and never returned. In some tragic cases, the bodies of drowned fishermen are never recovered, leaving families in perpetual mourning. These laments are often voiced from the perspective of grieving family members—fathers, mothers, spouses, or children—and serve as both expressions of sorrow and memorial tributes. Prior to the advent of modern navigation technologies such as GPS, coastal communities frequently experienced fatal fishing accidents during stormy seasons, particularly from early autumn to late spring. Technological advancements have

since mitigated some of these risks by enabling better forecasting and communication.

Conclusion

As with other occupational songs, fishing chants emerged organically from the interaction between humans, tools, and the natural environment. In these chants, the rhythmic sounds of oars, water, storms, nets, and even the last gasps of captured fish are reflected in the murmured melodies of the fishermen. These sounds not only accompanied labor but also shaped the aesthetic structure of the songs themselves.

Today, however, fishing chants are seldom heard along the Caspian coast. The economic and legal pressures associated with sturgeon fishing—one of the region's most lucrative but tightly controlled industries—have led to a culture of silence among fishermen. Consequently, only a limited number of fishing chants have been preserved. The division of these songs into work chants and fishermen's laments underscores both the practical and emotional dimensions of maritime labor in northern Iran. In particular, laments have survived as poignant expressions of collective grief, bravery, and remembrance, often resembling last testaments. As repositories of both personal and communal memory, these songs constitute a vital, though endangered, facet of Iran's intangible cultural heritage.

کارنواهای صیادی استان گیلان (مطالعه موردی: بندر انزلی و بندرکیاشهر)

فیروز فاضلی^{۱*}، فرشته پیشقدم^۲

(دریافت: ۱۴۰۳/۰۶/۰۲ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۱/۲۵)

چکیده

در فرهنگ مردم حاشیه دریای خزر، صیادی جایگاه مهمی در معیشت و سبک زندگی آنها دارد؛ بدین سبب، صیادان در این فرهنگ نقش چشم‌گیری در اقتصاد دارند. وجود دریا، رود و شرایط آب و هوا، فضای مناسبی برای زیست مردم ساحل‌نشین فراهم کرده است. برخی شهرهای ساحلی همچون بندرانزلی و بندرکیاشهر به دلیل داشتن مرداب و مصب رودخانه، از دیرباز محل تخم‌ریزی انواع ماهی‌های استخوانی و بدون استخوان بودند. این شهرها به عنوان پایتخت ماهیان خاویاری، صیادانی را در خود پرورش داد که نه تنها برای مجموعه شیلات لیانازوف روسی پرفایده بودند، بلکه در صیدهای انفرادی یا چند نفره نیز، بدون وابستگی به شیلات، صیاد باتجربه‌ای شدند. وجود اشعار، ترانه‌ها، ضرب‌المثل‌ها، کارآواها و قصه‌های شکارسری و صیادی در بین ماهیگیران و مردم عادی بازتاب داشته، به گونه‌ای که می‌توان آنها

۱. استادیار زبان و ادبیات فارسی، دانشگاه گیلان، رشت، ایران

*drfiroozfazeli@guilan.ac.ir
http://www.orcid.org/0000-0003-4801-4180

۲. دانشجوی دکتری زبان و ادبیات فارسی دانشگاه ایلام، ایلام، ایران
http://www.orcid.org/0009-0004-6849-2491

را بخشی از فرهنگ شفاهی مردم گیلان دانست. در این فرهنگ، اشعار مختلفی به یاد صیادان سروده شد که از زبان خودشان یا دیگران جاری می‌گردد. اگرچه نواحی صیادی شمال ایران به دلیل وجود ماهیان باارزش خاویاری و شرایط ویژه صید، مانند نواحی صیادی جنوب ایران، با ساز و آواز خوانده نمی‌شود، اما در همین تعداد انگشت‌شماری که برجای مانده، نام برخی از ماهی‌ها، پرندگان، ابزار کار و اسامی افراد شنیده می‌شود. نتایج پژوهش نشان می‌دهد که شعر صیادی در حاشیه دریای خزر به دو شاخه «ترانه‌های کار و سوگواره‌های صیادی» تقسیم می‌شود. تعداد کارنواحی صیادی در شمال ایران به دلیل شرایط جغرافیایی و سیاسی اندک است و پژوهش‌های دامنه‌دار نتوانست نتایج بیشتری در دست پژوهش‌گر قرار دهد.

واژه‌های کلیدی: کارنوا، ترانه، سوگ، صیاد، دریا، صید.

۱. مقدمه

ترانه‌های کار در هر رسته‌ای، از جنبه‌های ادبیات شفاهی‌اند که از قرن‌ها پیش وجود داشته‌اند، اما چند دهه بیشتر از عمر گردآوری آن‌ها نمی‌گذرد. بنابراین، اگر بسیاری از ترانه‌های شفاهی به فراموشی سپرده شده و جز تعداد اندکی از آن‌ها باقی نماند جای تعجب نیست.

آواهای کار دایره‌ای گسترده از صوت‌ها، کلمه‌ها و اشعاری است که در هنگام انجام کار، هماهنگ با کار بر زبان انسان جاری می‌شده است. این آواها که با اسامی مختلفی از قبیل کارنوا، کارآوا، کاردتنگ، کاربُنگ، کاربانگ و... خوانده می‌شوند، بدون معنی یا معنادار، در همراهی و هماهنگی با کار خوانده می‌شده است. نمونه‌های اولیه کارآوا به تقلید از صوت‌های حیوانات، صدای برآمده از ابزارهای کار و یا ضربه‌ها و تکان‌های متناسب با کار، به شکل اصوات بی‌معنی و به تکرار خوانده می‌شد و هرچه زبان بشر روبه رشد رفت، کلمه‌های معنادار و آهنگین، جای اصوات خالی از معنی را گرفت (بهرامی و همکاران، ۱۴۰۰، ص. ۳۵۲).

در کنار ادبیات رسمی، شکل دیگری از ادبیات وجود دارد که محتوای رسمی نداشته و در سینه‌ها حفظ می‌شود تا به صورت شفاهی به دیگران برسد؛ به این گونه ادبیات، ادبیات عامه می‌گویند که شامل افسانه‌ها، کارنواها، بازی‌ها، آداب و رسوم، جشن‌ها، اشعار عاشقانه، ضرب‌المثل‌ها، لالایی‌ها و ... است. با توجه به اینکه فرهنگ عامه دو بخش مادی و معنوی دارد، کارنواها و ترانه‌های کار را می‌توان از عناصر معنوی فرهنگ عامه هر جامعه به حساب آورد.

ترانه‌های فولکلور گیلان به نه بخش تقسیم شده‌اند که عبارت‌اند از: ۱. عاشقانه‌ها مانند ترانه «رعنا»؛ ۲. تاریخی مانند ترانه «چقد جنگله خوسی»؛ ۳. چوپانی مانند ترانه «سیاه ابرؤن»؛ ۴. لالایی‌ها مانند «لالا بوکون لالا لالا لالایی»؛ ۵. بیجارسری مانند «أهوی مار، أهوی مار»؛ ۶. صیادی مانند «کپورلجن خوسه مورداب»؛ ۷. صنفی و بازاری مانند «مورغ سیاه بی نفس بادمجؤن»؛ ۸. چای‌کاری و باغداری مانند «چایی چینم، چایی باغون لاجون»؛ ۹. نوغانداری مانند «تره نوغان بئتم هیزار اومیدوار».

همان‌طور که زنان شالیکار گیلانی از زمان نشا و تولد دوبارهٔ برنج ترانه‌های بیجارسری می‌خوانند، مردان صیاد نیز از مصائب باد و طوفان و سرما و حتی در سوگ یاران و همراهان خویش ترانه سر می‌دهند. این ترانه‌ها گاه به‌دلیل پربار بودن صید، رنگ و بوی شادی گرفته و با ریتمی طربناک سر داده می‌شود و گاه نیز به‌دلیل غرق شدن صیاد، سوزناک و جان‌گداز می‌گردد.

در دورهٔ قاجار و با اقتصادی شدن دریا، متولیان امور، همواره تلاش کردند تا صیادی را مطابق نیاز حاکمیت تعریف و اجرا کنند. ماهیان خاویار دریای خزر که بیش از ۹۰ درصد خاویار مرغوب جهان را تأمین می‌کرد، ثروت بزرگی در اختیار حاکمان

ایران قرار می‌داد و همین امر باعث می‌شد صیادان در اختیار کارفرمایان روس و بعدها کارفرمایان ایرانی قرار گیرند.

صیادان سواحل جنوب دریای خزر از قدیم با حداقل سر و صدا به صید می‌پرداختند. آن‌ها چه در پوشش حمایت شیلات و چه به‌عنوان صیاد آزاد و قاچاق‌چیان ماهی! به ندرت به سردادن نواهای صیادی می‌پرداختند، چراکه اغلب با محدودیت‌های فرهنگی و قانونی مواجه بودند. صیادان شیلات از سپیده سحر تا غروب آفتاب به شغل‌هایی چون قایقرانی، پره‌کشی، جمع‌آوری ماهیان خاویاری و تحویل آن‌ها به شیلات مشغول بودند و حجم صید آن‌قدر زیاد بود که فرصت نوا سردادن نداشتند. «صیادان آزاد نیز با برچسب‌هایی همچون «نابودکننده منابع دریا»، «قاچاق‌چیان ماهی و خاویار»، «تخریب‌کننده اموال عمومی»، «صیادان غیرمجاز» و... روبه‌رو بوده و ناچار به صید در خلوت شبانه با حداقل صداهای ممکن می‌شدند (یزدانی نسب، ۱۴۰۲، ص. ۱۵۵).

صیادان معمولاً پیش از طلوع خورشید با توکل بر پروردگار، لباس مخصوص صیادی (قوجان . قژن) را پوشیده و به سمت دریا حرکت می‌کنند. فرد صیاد که موتور سیکلت دارد، گاه به‌تنهایی به دریا می‌رود و یا با سوار کردن یکی از همراهان، به سمت دریا حرکت می‌کند. گاه در بین راه سرنشینان موتور برای هم آواز خوانده و با سوت زدن، موسیقی آن را فراهم می‌کنند. این آوازه‌ها، فولکلور یا شبه‌فولکلورهایی هستند که سینه به سینه حفظ شده و شاعران، آن‌ها را از منابع شفاهی اخذ و به ترانه تبدیل کرده و خوانندگان نیز آن‌را خوانده‌اند. اغلب این اشعار در قالب دوبیتی سروده شدند.

«دوبیتی در ایران تاکنون با نام‌های بسیاری هم‌چون فهلویات، امیری، تبری، طالب، شرفشاهی، واسونک، شروه، سرحدی، گورانی، شعر دلبر، بایاتی، سالام، عاشقانه باغلاما و... وجود داشته» (ذوالفقاری و احمدی، ۱۳۸۸، ص. ۱۴۳).

کارنواهای صیادی استان گیلان... فیروز فاضلی و همکار

اولین بار، دالامبر بود که احساس کرد منشأ هنرها تقلید طبیعت نیست، بلکه فعالیت فنی انسان است. وی می‌نویسد:

فکر پدید آوردن یک وزن (یا ضرب) نه از نغمه‌های پرندگان، بلکه از صدای پتک، که با آهنگی پی در پی و منظم به وسیله کارگران کوبیده می‌شود منشأ گرفته است. از این نظریه، پیشتر کارل بوخر و والاشیک دفاع کرده‌اند. مدافعان این نظریه برآنند که فعالیت انسان‌های اولیه اساساً یک فعالیت انقباضی - انبساطی است که یا ناشی از ضرورت جست‌وجوی غذا است، مانند ماهیگیری و گردآوری غذا، یا جنگ، یا ناشی از ضرورت یافتن یک پناهگاه است، مانند به هم بستن شاخ و برگ درختان و ساختن کلبه‌های جنگلی. اما این فعالیت‌ها بسیار پرزحمت‌اند و برای اجرای آن‌ها ضرباهنگی لازم است که حرکت اندام‌ها را منظم و تحقق کار را تسهیل کند، و چون انسان ابتدایی در کلان‌زندگی می‌کند و کارش اشتراکی است، موسیقی و ترانه‌خوانی از این اشتراکی کردن تلاش‌ها پدید می‌آیند ... برای پارو زدن گروهی، انداختن یک درخت و فرو کردن یک تیر چوبی در زمین، هماهنگی حرکات همه افرادی که در انجام این کارها مشارکت دارند ضروری است (فرهادی، ۱۲۶، ص. ۱۳)

«ورود ماشین در بسیاری از صحنه‌ها ممکن است ضرورت کار دسته‌جمعی را از میان بردارد و با حذف ضرورت برخی از کارهای دسته‌جمعی، طبیعتاً مناسبت خواندن این ترانه‌های دسته‌جمعی از میان برداشته شده است؛ در ضمن، ورود ماشین حتی در مکان‌های کار دسته‌جمعی و نعره‌های مبارزه‌جویانه و خرناسه‌های دیوآسایش، دیگر جایی برای شنیدن آوازهای آدمی نگذاشته است، اگرچه همان نعره‌ها و خرناسه‌ها نیز به نوعی صدای مسخ شده آدمیان عصر ماشین‌سالاری است» (همان، ص. ۱۳۳).

با توجه به مباحثی که گفته شد می‌توان با بررسی در باورها و کارآواهای صیادی به بخشی از گنجینه‌های معنوی صیادان که امروزه به فراموشی سپرده شد دست یافت. در این پژوهش علاوه بر ترانه‌های بلند، از دوبیتی‌هایی گفته می‌شود که شبیه دوبیتی‌های اقوام دیگری چون ترک، کرد، بلوچ و ... است. دوبیتی‌های گیلکی اغلب مضمون عاشقانه دارد، اما با توجه به شرایط زندگی و کار، کارآواهای مختلفی نیز ساخته و در محل کار خوانده می‌شود.

هدف این مقاله جمع‌آوری دوبیتی‌ها و ترانه‌های صیادی کم‌تر شنیده شده است که با تحقیق میدانی به دست آمده‌اند. در برخی موارد نیز ترانه‌های شبه فولکلوری مورد تحلیل قرار می‌گیرد که پیش از این به وسیله محققان جمع‌آوری و به ترانه‌های جدید تبدیل شده است.

روایت‌ها و اشعار ارائه شده در این مقاله نشان‌گر مصائب صیادانی است که علاوه بر تحمل رنج جان‌کاه صید در فصل سرما، به دلیل محکوم نشدن به عنوان صیاد غیرمجاز، در سکوت و تیرگی صید می‌کردند و کارنواهای اندکی از آن‌ها برجای مانده است.

صیادان آزاد، وقتی هوا تاریک می‌شود، با ماشینی که عموماً جیب‌های ارتشی قدیمی هستند قایق خود را یدک می‌کشند و به دریا می‌رسانند و معمولاً دو یا سه نفر در یک قایق سوار می‌شوند و همراه ادوات خاص صیادی در میان دریا به آب می‌زنند. آن‌ها مجبورند برای شنیده نشدن صدای موتور قایق و مواجه نشدن با مأموران گشتی حفاظت شیلات مستقر در ساحل، صد تا دویست متر اول را پارو بزنند تا از ساحل فاصله بگیرند. آن‌ها هنگام موتور قایق را روشن می‌کنند و در تاریکی مطلق و تنها متکی بر شناخت آسمان و تجربه به سمت مناطقی که فقط احتمال می‌دهند در آن‌جا ماهی تجمع کرده حرکت می‌کنند (یزدانی نسب، ۱۴۰۲، ص. ۱۷۰).

در چنین شرایطی هیچ صیادی نمی‌تواند صدایی غیر از صدای آب و پارو به وجود آورد چه رسد به نواهای صیادی!

۲. پیشینه پژوهش

تاکنون هیچ پژوهش مستقلی با موضوع کارآواهای صیادی استان گیلان انجام نشده است، اما کتاب‌هایی درمورد روش صیادی در دریای خزر نوشته شد که به برخی باورهای صیادان اشاره دارد، مانند: *با ماهیگیران دریای گیلان و مازندران (دریایی از تجربه و خاطرات یک گُسمان ژروکش)* از ابراهیم صنعتی. این کتاب اثر یک صیاد - نویسنده است که علاوه بر تجربیات شخصی خود، از صیادان دیگر و تجربیات آن‌ها نیز سخن گفته و در بعضی صفحات به باورهای ماهیگیران اشاره داشته است.

در ویژه‌نامه بندرکياشهر (بندرکياشهر در مدار توسعه) با مدیر مسئولی هوشنگ عباسی و سردبیری فرشته پیش‌قدم، بخش‌هایی از اصطلاحات و باورهای صیادان بندرکياشهر جمع‌آوری شد. این ویژه‌نامه شامل خاطراتی از صیادان قدیمی است که روند تغییر صیادی از سنتی به پیشرفته را یادآور می‌شود.

اکبر خیرخواه در کتاب *با سفیدرود به کياشهر* اشاراتی به برخی نواهای صیادی داشته و نگاهی کوتاه نیز به باورهای ماهیگیران بندرکياشهر کرده است.

مقاله‌ای نیز در باب کارنواهای شالیکاری، چوپانی و لالایی‌های گیلان به چاپ رسید که در این تحقیق یاریگر بودند، ازجمله: نظری مقدم (۱۴۰۰) در مقاله «ویژگی‌های آواها و ترانه‌های کار کاسبان محلی در بازارهای سنتی رشت» به ترانه‌های کاسبانی می‌پردازد که برای ترغیب خریدار و فروش اجناس خود، آن‌ها را سر می‌دهند. فاضلی و آلیانی در مقاله «تحلیل و معنایابی کارنواها در تالش جنوبی» ضمن بررسی

زیبایی‌شناسی و هنری کارنواهای قوم تالش، به تحلیل مردم‌شناسی و برخی مسائل فرهنگی و ادبی این قوم پرداختند. کریمی، رضایی و درودگریان در مقاله «تحلیل محتوایی اشعار صیادی در فرهنگ بختیاری» اشعاری را که شکارچیان در حین شکار می‌خواندند مورد واکاوی قرار دادند. مقاله «آوای کار در بازارهای محلی گیلان» نوشته زارع، به بررسی آوا و موسیقی بازاریان در حین فروش اجناس در بازارهای محلی گیلان می‌پردازد. «شعر شالیزار و تحلیل محتوایی آن» تحقیقی از سبزه‌علیپور و باقری است. این مقاله به ترانه‌هایی می‌پردازد که زنان شالیکار هنگام نشا یا وجین مزارع به‌طور انفرادی یا گروهی می‌خواندند. تحلیل‌هایی نیز در مقالات دیگر در حوزه‌های قالی‌بافی، چوپانی، مشک‌زنی و دیگر ترانه‌های کار به رشته تحریر درآمد که مورد توجه قرار گرفت.

اگرچه تحقیقاتی درباره کارنواهای شکار و صیادی جنوب ایران، استان لرستان، چهارمحال بختیاری، کرمانشاه، بلوچستان و دیگر استان‌های ایران شد، اما هیچ مقاله یا کتاب مستقلی که با موضوع کارنواهای صیادی استان گیلان باشد وجود ندارد.

۳. چارچوب نظری

فرهنگ عامه مجموعه‌ای گسترده و چارچوب‌ناپذیر است که شامل دو بخش مادی و معنوی است. این فرهنگ‌ها عبارت‌اند از تمامی ترانه‌ها و باورهایی که در قالب چیستان، بازی، سرگرمی، مثل، آداب و رسوم و عادات جای می‌گیرند. این مقاله سعی دارد از یک سو، به جمع‌آوری کارنواهای صیادی استان گیلان (بندر انزلی و بندرکیاشهر) بپردازد و از سویی دیگر به تحلیل دلایل عدم چشم‌گیر کارنواهای صیادی در سواحل دریای خزر توجه کند.

فولکلور یا فرهنگ عامه، فرهنگی به قدمت تاریخ بشریت است که به صورت شفاهی، نسل به نسل و سینه به سینه حفظ شد؛ اگرچه با گذشت زمان تغییر و تحولاتی

در صورت ابتدایی آن به وجود آمد، اما از زمان به ثبت رساندن فرهنگ عامه (حدود یک قرن گذشته) این فرهنگ در قالب‌های مختلف هنری و ادبی و با تبدیل شدن به شعر، ترانه، موسیقی، کتاب و مقالات، دچار تحولات کم‌تری شده است. بنابراین، اغلب ترانه‌هایی که اکنون به زبان محلی سروده می‌شود می‌تواند در فولکلور ریشه داشته باشد که نام «شبه فولکلور» می‌توان بر آن‌ها نهاد.

پژوهش‌گران فولکلور با مطالعه نظام‌مند مردم و فرهنگ‌ها، جامعه را از زاویه دو بازه زمانی گذشته و حال بررسی می‌کنند تا طرح‌هایی برای آینده ارائه می‌دهند. بازتاب فرهنگ گذشته (فولکلور) از طریق انتقال آن به نسل کنونی و برخورد جامعه در مقابل پذیرش یا عدم پذیرش فرهنگ‌های گذشته، یکی از وظایف مردم‌شناسی (آنتروگرافی) می‌باشد که نتیجه آن زنده نگه داشتن آداب و رسوم و فرهنگ پیشینیان است.

روش مناسب برای به ثبت رساندن ترانه‌های محلی و کارنواها، مصاحبه با کهنه‌کارهای هر شاخه و به ضبط و ثبت رساندن آن‌هاست. این مقاله به دو صورت اسنادی (کتابخانه‌ای) و میدانی انجام شده است. بدین صورت که ابتدا با یافتن افراد کهن‌سال که عمری در صید و صیادی گذرانده‌اند (پیر صیاد)، گفت‌وگوی با آن‌ها ضبط شده و پس از جمع‌آوری، گزینش و تحلیل شد. سپس با مراجعه به کتاب‌هایی که نشانه‌ای از ترانه‌های صیادی داشتند (نظم یا نثر) برخی مطالب فیش‌برداری شده و به طبقه‌بندی مطالب رسید.

نکته مهم این‌که، بیشتر ابیات این پژوهش برای نخستین بار منتشر می‌شود. پیر صیاد بندرکیاشهر، آقای رحیم سمیع‌پور (متولد ۱۳۰۲) علاوه بر بازگویی روش صیادی از دوران نوجوانی، جوانی و میان‌سالی خود، خاطراتی از جنگ جهانی دوم، آشفته‌گی گیلان و گیلانیان، نهضت جنگل، اداره شیلات به دست بازماندگان لیانازوف روسی و

ملی شدن شیلات با کوشش دکتر مصدق بیان کرده که هر بخش می‌تواند منبعی از تاریخ شفاهی گیلان باشد. همسر آقای سمیعپور، خانم گلستان قلی‌پور نیز کمک شایانی به فراهم آوردن ترانه‌های محلی کردند.

۴. بحث و بررسی

۴-۱. کارنوا

در نواحی ساحل‌نشین استان گیلان، ترانه‌های بیجارسری و باورهای صیادی از مهم‌ترین بخش فولکلور این استان به‌شمار می‌آید، چراکه شغل اصلی مردم این منطقه کشاورزی و صیادی است. معمولاً تاریخ سرایش و شاعر این‌گونه اشعار مشخص نیست. اگرچه ترانه‌های فولکلور بیجارسری هنوز بر لب‌ها جاری است و تحقیقات مفیدی بر آن صورت گرفته، ولی اثری از ثبت کارنواهای صیادی نیست؛ آنچه پیداست، صیادان، آن‌هنگام که از کار طاقت‌فرسای پهن کردن دام فارغ می‌شدند و دور آتش به انتظار صید می‌نشستند، اشعاری با مضمون درخواست روزی از خدا، شکوه از روزگار، عاشقانه، اندرزی و عرفانی سر می‌دادند. گاه نیز با تعریف افسانه‌هایی (نَقْل) که از کهن‌سالان خود شنیده بودند، به تسهیل کار و گذر زمان کمک می‌کردند.

۴-۱-۱. کارنواي صیادی

کارنواهای صیادی (فولکلور)، که بخش مهمی از فرهنگ مردم ساحل‌نشین را در خود حفظ می‌کند، با وجود دلایل متعددی ازجمله مجرم شناختن صیادانی که صید آزاد دارند، نتوانسته همچون نواهای دیگر مشاغل تولید و حفظ شود، چراکه صیادان به‌ناچار و با حداقل صداها و حتی خاموش کردن نور چراغ قوه یا صدای اندک وسیله نقلیه، به سراغ صید می‌روند و مراقب‌اند تا دست مجریان قانون که صیادی را برای آن‌ها جرم به حساب

کارنواهای صیادی استان گیلان... فیروز فاضلی و همکار

می‌آوردند نیفتند. صیادانی که با چنین معضل بزرگی در گذشته مواجه نبودند می‌توانستند برای دیگران آواز بخوانند و به هم روحیه اتحاد و همدلی بدهند. این صیادان یا از بین ما رفتند یا با از دست دادن حافظه خود، نتوانستند کمک چندانی به نگارنده کنند.

آواهای صیادی به دو بخش تقسیم می‌شود: ۱. کارنواهای صیادی؛ ۲. سوگواره‌های صیادی.

وجه مشخص اشعار صیادی، اصطلاحات، کنایات، باورها و ابزارهای صیادی است مانند قایق، شلف، پارو (أورَه)، لوتکا، کرجی، گیلِه‌وا، دشته‌وا، ماشک، چَلَس، پره‌کشی، دام‌فوکونی، پایه دام، میکال‌زنی، چپ‌کشی، لافند وُجی، توروس فکشی، چینیک‌چی، لُسمان، قوجان‌دوز و ... مضامین اصلی ترانه‌های صیادی عبارت‌اند از: ماهیگیر (مالا)، طوفان، دریا، آداب صیادی، فنون صیادی، شکایت از روزگار، گله از اربابان و حاکمان. پیش‌ترها (بیش از صد سال اخیر) روش صید به شکل سنتی بود و ماهیگیر با کم‌ترین امکانات به صید می‌رفت. در گذشته، کشیدن طناب (ورناکشی یا لافندفاکشی) و جمع کردن تور به صورت گروهی انجام می‌گرفت. حین کشیدن طناب، یک صیاد که جلوتر از دیگران بود با صدای بلند می‌گفت «الله - محمد» و دیگران جواب می‌دادند «علی - علی». صیادان این چهار کلمه را موزون و آهنگین فریاد می‌زدند، با آن ضرب می‌گرفتند و طناب را می‌کشیدند. بر زبان راندن نام معصومین، علاوه بر تقویت روحیه معنوی ماهیگیران، آن‌ها را در انجام کار طاقت‌فرسای طناب‌کشی، در سرمای سوزناک زمستان آن‌چنان یاری می‌رساند که تأثیر آن را در قدرت گرفتن خود احساس می‌کردند. در مناطقی دیگر، این ترکیب به شکلی آهنگین‌تر خوانده می‌شد؛ طناب‌کش‌ها به‌طور دسته جمعی می‌خواندند: الله، محمد و علی / موج دریا و لایبور و کشتی / آفرین بر کل ممّد و زیدشتی.

برگردان:

الله و محمد (ص) و علی (ع) / موج دریا و چوب پنبه (ای که بر روی طناب و تور وصل است) و کشتی (یا قایق) / آفرین بر کل محمد و زیدشتی که کارگر آن گروه هستند.

گاه ماهیگیران، در زمان انتظار برای بالا کشیدن پره‌های صیادی، دور هم می‌نشستند و برای یک‌دیگر آواز می‌خواندند یا خاطره و نقل تعریف می‌کردند. افرادی هم بودند که به فراخور شرایط، نی یا سوت می‌نواختند تا با ترانه‌خوان همراهی کنند. کارنها یا با ریتم کار صید در ارتباط بود یا با روحيات و مقتضای حال صیادان. به‌طور مثال، زمانی که آب سفیدرود در حدود سال ۱۳۱۰ طغیان کرده و پل ارتباطی بین حسن کیاده (بندرکیاشهر) و رشت را خراب کرد، صیاد عاشق و دل‌تنگ این‌گونه خواند:

روخانه‌اؤو بومای پورده بَـرده من و می یار جانی هر دو بَـرده
پورده سازان بایید پورده بَسازید من و می یار جانی همدل بَسازید
برگردان: آب رودخانه زیاد شد و پل را از بین برد. من و یارم را از هم جدا کرد. ای سازندگان پل! بیایید و پل را بسازید. من و یارم را به هم برسانید.

یا:

روخانه‌اؤو بومای تا پای گردن منو گر گردنه نتانه بَـردن
عزیز الله بیگیر می دست و گردن می یاری دور ایسای نتانم مَـردن
برگردان: آب رودخانه زیاد شد و تا مچ پایم رسید. مرا پیچ و تاب می‌دهد، اما نمی‌تواند با خود ببرد. ای خدای عزیز، دست و گردنم را بگیر و کمکم کن. یارم از من دور است، نمی‌توانم بمیرم.

کارنواهای صیادی استان گیلان... فیروز فاضلی و همکار

اگرچه فولکلور بیشتر به فرهنگ شفاهی وابسته است و امکان خلق و بازتولید آن در دنیای جدید بسیار کم است، اما شاعران دغدغه‌مند که از بین رفتن فولکلور را برنمی‌تابند به سرایش مضامین فولکلور در قالب‌های مختلف شعری روی آوردند. این شبه‌فولکلورها که منشأ ترانه‌های شفاهی و قدیمی دارد در دستگاه‌های موسیقی به‌کار گرفته شد تا با علاقه بیشتری در سینه‌ها حفظ شوند. ازجمله ترانه‌های صیادی که از فولکلور گرفته شده و در دستگاه‌های موسیقی خوانده می‌شود بدین قرارند:

در شعر «زنگولا»، شاعر علاوه بر توصیف رشادت‌های ماهیگیر، از او می‌خواهد به دریای طوفانی نرود و به خود و معشوق رحم کند. در این شعر عناصر دریا، موج، طوفان، ماهی، نام صیاد (زنگالو) از پربسامدترین واژه‌هاست که آن را به یک کارنوای صیادی تبدیل کرده و موجب شده است صیادان در هنگام تعمیر دام، درآوردن ماهی از میان دام، پارو زدن و مواقع دیگر به خواندن آن بپردازد:

مردِ ماهیگیرِ دریایی توو، زنگالو

گولِ نیلوفرِ مردابی توو، زنگالو

مردِ کولاک، مردِ طوفانی توو، زنگالو

مردِ بی‌باکِ دریایی توو، زنگالو...

بادِ سرتوک، بادِ خزری

دریا طوفانی بوبو

لاکشِ فردِ بوشو

بلکه ماهی بوبو

زنگالو...

برگردان: تو مرد ماهیگیرِ دریایی، زنگالو / تو گل نیلوفرِ مردابی زنگالو / تویی مرد طوفان و کولاک، زنگالو / تو مرد دریایی و بی‌باک، زنگالو / باد سرتوک، باد خزری

(نام دو باد شدید و طوفان زا) / دریا که طوفانی شد / تورت را آماده کن / شاید که ماهی بیاید زنگالو.

یکی از صیادان منطقه بندرکیاشهر تعریف می‌کند: با بارندگی شدید در فصل پاییز و طغیان سفیدرود و رودهای محلی، صید ماهی، خصوصاً ماهی کپور از رودخانه‌ها شروع می‌شد. یکی از ابزارهای صید کپور «کیت» بود. کیت، فلزی پنج شاخه بر خود داشت که انتهای آن با حلقه‌ای به چوبی دومتری وصل می‌شد. صیاد و همراه او با لوتکا (قایق) به رودخانه می‌رفتند تا ماهی صید کنند. یکی از آن‌ها پارو می‌زد و دیگری با کیت در لابه‌لای بوته‌های داخل رودخانه دنبال ماهی می‌گشت. با فرو رفتن نوک کیت به پشت ماهی، لرزشی در چوب به وجود می‌آمد و ماهیگیر به آرامی صید را از آب بیرون می‌کشید. روزی، صیادی که کپور بزرگی شکار کرده بود نتوانست قایق را کنترل کند، در رودخانه خروشان افتاد و غرق شد؛ از آن پس صیادان دیگر به قصد هشدار و عبرت این شعر را می‌خواندند:

کیت بُوشو / کیت‌گیر بُوشو / کپورزن هم به دنبال کیت بُوشو...

برگردان: کیت رفت، کپور رفت، کپورگیر هم به دنبال آن‌ها رفت.

کارنواهای صیادی نیز مانند ترانه‌های دیگر، از طریق شنیدن صدای طبیعت و ضربات هماهنگ بین ابزار کار خلق شده‌اند. وقتی انسان در حین کار، صدای موزون ابزار کار خود را شنید هم‌نوا با آن، زمزمه‌هایی موزون و گاه بدون قافیه بر لب آورد. در ترانه‌های کار صیادی، صدای ابزاری چون پارو و آب، قایق و آب، طوفان و امواج سهمگین، قلاب، تور، پر و بال زدن ماهی هنگام مرگ و ... باعث شد صیاد بازتاب آن‌ها را در زمزمه‌های خود داشته باشد. مثلاً وقتی می‌خواهد در وصف ماهی و قایقران، از ابزار قایق مانند شَلَف (وسیله‌ای که با آن آب داخل قایق را خالی می‌کنند) نام ببرد این ترانه را می‌سازد:

کارنواهای صیادی استان گیلان... فیروز فاضلی و همکار

کپوره لجن خوشِ مرداب / خوو سرّه بیرون باورده از آب / بیا وقتِ تی آقایِ فارسیه / بیا تی نام
به بالا فارسیه / پیر مردِ مالا، حرف زنّه افسوس خوره / گریه کونه خون خوره...
بوکودم دردِ دیل با کرجی بانا / بوگوفتم: آی برّ، ماهی دیبه، آه بکشه آسمانا / بوگوفته:
بوگذشته او دؤر زمانا / کی جوش کوده ماهی آمی دار و دیارا....

برگردان: کپورِ بی ارزشِ مرداب! / سرّت را از زیر آب بیرون بیاور / بیا که وقت
آقای تو رسیده / بیا که نامت همه عالم را گرفته / پیرمردِ صیاد حرف می‌زند و افسوس
می‌خورد / گریه می‌کند و خون دل می‌خورد

حرف‌های دلم را با قایقران گفتم / گفتم ای برادر، ماهی هست؟ آه کشید رو به آسمان /
گفت: آن زمان‌های دور گذشت / که در دیار ما فراوانی بود ... (حق ره، ۱۳۹۵، ص. ۹۷).
در ترانه «بادبان»، مخاطب بادبانی است که از او سراغ مرد قایقران گرفته می‌شود.
این شعر شبه فولکلور، از عناصر دریا و ابزار صیادی می‌گوید و صیادانی را خطاب قرار
می‌دهد که با دشواری‌های زندگی و شغل سخت صیادی دست و پنجه نرم می‌کنند و
زیر لب می‌خوانند:

بادبانِ آی بادبان

کو صدایِ کرجی بان؟

شبِ روزِ مردابه سامان کوئم شَم

می کرجیه گُری! بادبان کوئم شَم

کَر مهتابِ شبان آواز خوانم شَم

کَر شَم بابا کَر شَم...

برگردان:

آی بادبان، آی بادبان

کجاست صدایِ مرد قایقران؟

شب و روزِ مرداب را تیمار می‌کنم و می‌روم.

آی دخترک! بادبانِ قایقم را می‌گشایم و می‌روم.
شب‌های مهتابی، ترانه می‌خوانم و می‌روم
می‌روم، آی می‌روم ... (همان، ص. ۱۲۵).

شاعر گیلانی با شنیدن ترانه‌های عامیانه صیادی سعی می‌کند آن را در قالب شعری
منسجم‌تر درآورد و فولکلور را با ذوق شخصی خود درآمیزد؛ نتیجه همانی می‌شود که
امروزه صیاد، هنگامه استراحت یا حتی در مجالس خانوادگی آن را می‌خواند، مانند:

ماهیگیر، ماهی گیره
ماهیگیر دیله به دریا زنه
ماهیگیر خودایه فریاد زنه
ماهیگیر خوره به طوفان زنه
ماهیگیر لوتکایه درزه آب دره
آبگمالا شلفه خو دس داره
آبگمالا هی شلفه آب فیشانه
هر چی آب خالی کونه، باز لوتکا درزه آب دره
آخ، ماهیگیره درده کی دانه؟
اونه زندگیته کی خبر داره؟

برگردان: ماهیگیر ماهی می‌گیرد / ماهیگیر دل به دریا می‌زند/ او خدای خود را
فریاد می‌زند / او خودش را به طوفان می‌سپارد / از شکاف قایق چوبی ماهیگیر آب
وارد قایق می‌شود / ماهیگیر وسیله تخلیه آب را در دست دارد / هی ظرف ظرف آب
را به دریا می‌ریزد / اما هرچقدر آب را خالی می‌کند باز هم قایقش پر از آب می‌شود /
چه کسی درد ماهیگیر را می‌فهمد؟ / چه کسی از زندگی او خبر دارد؟

کارنواهای صیادی استان گیلان... فیروز فاضلی و همکار

در شعر فولکلور بالا، رنج نفس‌گیر یک صیاد با تپش‌های ریتم شعر اوج می‌گیرد و خواننده را به هم‌دلی با ماهیگیر فرامی‌خواند. چنین ترانه‌هایی انتقال فرهنگ و آداب ماهیگیری را با معنایی مستقیم و حقیقی آسان می‌نماید، شنونده با صیاد هم‌ذات‌پنداری کرده و بخشی از مصائب او را پیش چشم می‌آورد.

کارنواهای صیادی گاه با بن‌مایه‌های عشق هم ساخته می‌شود. ماهیگیر عاشق که در غم هجر معشوق خود می‌سوزد، در نیمه‌شب‌های سرد زمستان، میان قایق نشسته و در حال پارو زدن، اشعاری را به یاد او زمزمه می‌کند:

آناری دارِ دَرّه من چئن نتانم / می یاری باغِ دَرّه من دئن نتانم / صد و پنجاه تومن ایی باغّه
هینم / ایی باغّه کت کوئم می یارّه دینم.

برگردان: انار روی درخت است و نمی‌توانم بچینم / یارم در باغ نشسته و نمی‌توانم
بینمش / صدوپنجاه تومن می‌دهم و باغ را می‌خرم / دور باغ را پرچین می‌کنم و یارم
را می‌بینم.

کلاغه سر سیاهی لاجگردن / ایتا پیغام دارم نتانی بردن؟ / می پیغامه ببر پیش گول من /
بزَن زانوی بوگو دردِ دِلِ من.

برگردان: ای کلاغ سرسیاه گردن لاجوردی / پیغامی دارم، نمی‌توانی به یارم برسانی؟
/ پیغام را ببر به گل من برسان / زانو بزَن پیشش و درد دلم را به او بگو.

۲-۱-۴. سوگ صیادی

سوگ صیادها برای صیادانی سروده می‌شود که به قصد ماهیگیری به دریا می‌روند، اما جنازه‌شان به ساحل برمی‌گردد. گاه حتی جسد صیاد نیز برنگشته و خانواده را تا پایان عمر چشم‌انتظار می‌گذارد. از عوامل غرق شدن صیادان در دریا، بادهای طوفان‌زا و متلاطم شدن دریاست که قایق آن‌ها را در وسط دریا برگردانده و صیادان را غرق

می‌کند. سوگ صیادی با طنینی حزن‌انگیز و سوزناک، از زبان پدر، مادر، همسر و فرزندان خوانده می‌شود. مردم شهرهای ساحل‌نشین پیش از آنکه به دستگاه‌های پیشرفته و تکنولوژی مهیا شوند شاهد غرق شدن تعداد زیادی از فرزندان خود در فصول صیادی (از ابتدای پاییز تا اردیبهشت و گاه خرداد) بودند. امروزه صیادان با وجود چنین امکاناتی می‌توانند از زمان شروع طوفان آگاه شده و در روزهای باد و بوران به دریا نروند.

برخی از این سوگ‌سروده‌ها را بررسی می‌کنیم:

آخ خودا به داد من فارس / می جانّه پُتری بوشو جَه دَس / بوشوی دریا دَمَرده / می دیل و جگرّه ببرده

برگردان: ای خدا، به داد من برس / پدر عزیزم از دست رفت / رفت دریا غرق شد / دل و جگرم را با خودش برد.

سوگ‌ترانه‌های صیادی مانند تمام ترانه‌های فولکلور، زاده ذهن خلّاقی است که برای تسکین آلام و رنج‌های ناشی از کار یا مصیبت سروده شده و رنگ فردی و جمعی به خود گرفته است. یک فرد به فراخور حال خود ترانه‌هایی سروده و گروهی موافق حال و شعر او اشعارش را پاسخ داده یا تکرار می‌کنند. این واگویی‌ها به مرور زمان بر سر زبان‌ها می‌افتد و آرام‌بخش روح و روان سوگوار می‌شود.

محمدتقی بارور، شاعر گیلانی که در شهر ساحلی بندرانزلی به دنیا آمده و شاهد رنج و سوگ صیادان بود، در پنج فصل، سوگ صیادی «نازک لافند» را سرود. این شعر زبان حال صیادی است که در روزهای منتهی به نوروز به دریا می‌رود و به فرزنداناش قول می‌دهد که به زودی با دست پر برمی‌گردد و برایشان لباس عیدی می‌خرد، اما دریا جنازه او را به خانواده برمی‌گرداند:

مالایم، لوتکایّه ت سوارمه موج و دریایّه می پا جیر دارمه

کوتلا نیشتمه، آبرو واگیرم
می پوشت درپوشت همه دریا مالا بو
درد دیل می شین زیاده، دریا
مالا درد دیل کونان شوندربو
ایواری هوا واگردان بوکوده
داد بزه: دریا عجب خوفناکه
توندا توندی واسی آبرو واگیرم
دریا! هه امشبه مایی نیگیرم
می زاکانا قول فادم عیده لباس
تو والان دریا، سرافکنده بجم
لوتکا درزا آب بامو، نارم کنف
شب خوفناک بوشو، صوب روزا بو
زاکان از عیدی لباس گب زدی گب
هه موقع، بولندا بوسته صلوات
ایواری مالا خانه، در کی وابو
مالا زاکان، بال به بال و رج به رج
همه پرکستدی از هول و تکان

شوندرم ج دریا ماهی بیگیرم
می مانستان دوچاره هی دریا بو...
بیدمه جه زندگی، جور و جفا
هیدره فیکره خو اطراف نوبوبو
دریا کولاک بوبو، طوفان بوکوده
موج دریایه دینم، کولاکه...
فارسَم داما، جه دریا فنگیرم...
می زن و زاکانه ور سر بی جیرم
فاگیرم زناک ره، خانه اساس
پیش می عایله شرمنده بجم...
نتانم آب فیشانم شلف شلف...
مالا زاکان چومان جه خواب وابو...
ذوق و شادی داشتیدی، خنده به لب
زاکانا به گوش بامو آ کلمات...
مالا نعلش، وارد او خانه بوبو
کالا بوسته دیمه پر، گردن کج
چون کی هرگز ناشتیدی آجور گومان...

برگردان:

ماهیگیرم و با وسایل صید ماهیگیری می‌کنم. با قایق به روی امواج سوارم.
انتهای قایق نشسته، پارو می‌کشم، می‌روم از دریا ماهی بگیرم.
گذشتگانم نسل به نسل همه صیاد بودند و چون من گرفتار دریا... .

هرچه تلاش کردم فایده نداشت و از زندگی دل خوش نیستم.
ماهیگیر گله‌کنان می‌رفت و با دریا درد دل می‌کرد و به اطراف خود توجه نمی‌کرد.
ناگهان هوا دگرگون شد، دریا کولاک شد و طوفان به راه افتاد.
ماهیگیر سرعت پارو کشیدن را بیشتر کرد تا در خطوط طوفان گرفتار نشود.
داد زد: آی موج‌ها، آی کولاک خوفناک، از سر راه من بروید کنار.
تند پارو می‌زنم تا دام و ماهی‌های صید شده را که در آن گیر افتادند پیدا کنم و به
میان قایق بکشم.

ای دریا، اگر امشب ماهی نگیرم پیش زن و بچه خود شرمنده می‌شوم.
چون به فرزندانم قول لباس عید و به همسرم وعده وسایل خانه دادم.
اجازه نده پیش خانواده‌ام سرافکنده شوم.
از درزهای قایق آب نفوذ کرده، وسیله‌ای ندارم که آب را تخلیه کنم ...
شب خوفناک تمام شد و صبح رسید. بچه‌ها به عشق لباس عید زود از خواب
بیدار شدند ...

بچه‌ها از ذوق لباس‌های عید شادی می‌کردند و خنده شیرین بر لب داشتند.
در همین وقت، صدای صلوات به گوش رسید و در گوش بچه‌های ماهیگیر پیچید.
یک‌باره در خانه ماهیگیر باز شد و جنازه پدر که روی شانه مردم بود وارد خانه شد.
بچه‌های ماهیگیر هاج و واج با صورت رنگ‌پریده دست در دست هم، مثل بید
می‌لرزیدند (بارور، ۱۳۸۶، ص. ۹۸).

این سوگ صیاد طولانی، زبان حال صیاد بخت‌برگشته‌ای است که اسیر طوفان مرگ
شده و فرزندانی که مبهوت تقدیر شوم گشتند.

کارنواهای صیادی استان گیلان... فیروز فاضلی و همکار

صیادان و خانواده‌هایشان با آغاز فصل صید خود را برای هر خبر ناگواری آماده می‌کنند.

سه دریا بو، سه دَشکَف، کِخ باورده کولاک بو، لوسمان کرجی فَوَرده

بو شو شب، صُب بخانده نشَق ساحل مالا بو، رزق ره، دریا دَمَرده

برگردان: دریای توفنده و امواج سهمگین با خودشان کف آوردند. کولاک بود و ناخدا قایق را از دست داده. شب رفت و صبح نقشش را بر ساحل خواند. ماهیگیری بود که به خاطر روزی غرق شده بود.

۵. نتیجه

کارنواهای صیادی مانند ترانه‌های دیگر، از طریق شنیدن صدای طبیعت و ضربات هماهنگ بین ابزار کار خلق شده است. وقتی انسان در حین کار، صدای موزون ابزار کار خود را شنید همنوا با آن زمزمه‌هایی موزون و گاه بدون قافیه بر لب آورد. در ترانه‌های کار صیادی، صدای ابزاری چون پارو و آب، قایق و آب، طوفان و امواج سهمگین، قلاب، تور، پر و بال زدن ماهی هنگام مرگ و ... باعث شد صیاد بازتاب آن‌ها را در زمزمه‌های خود داشته باشد.

کارنواهای صیادی در سواحل دریای خزر که بخشی از فولکلور مردم شمال ایران است به دلیل شرایط حاکم بر صید و صیادی و وجود ماهیان خاویاری که از مرغوب‌ترین خاویار دنیاست، به ندرت سر داده می‌شود و ماهیگیران معمولاً در سکوت به صید می‌پردازند. با توجه به ثبت نشدن آواهای صیادی و کم‌توجهی به این میراث گران‌بها، تعداد انگشت‌شماری از این کارنواها باقی مانده است. شعر صیادی در فرهنگ مردم شمال ایران به دو گونه کارنوای صیادی و سوگ صیادی تقسیم می‌شود که بخش

عمده‌ای از این ترانه‌ها را سوگ صیادی تشکیل می‌دهد؛ از آن جهت که صیادان آزاد به دلیل محدودیت قانونی در صید ماهی، ناگزیرند به دور از هیاهو، در سکوت به صید بپردازند و ترانه‌های صیادی نیز به ندرت از دهانشان خارج شود؛ مگر اینکه در هنگام استراحت و به دور از منطقه حفاظت‌شده، به خواندن این ترانه‌ها مشغول شوند. در سالیان گذشته، پیش از پیدایش تکنولوژی و ابزار پیشرفته‌ای همچون جی پی اس، صیادان فراوانی هرساله طعمه دریا می‌شدند و جسدشان به ساحل برمی‌گشت، گاه حتی جنازه‌هایشان نیز به دست خانواده نمی‌رسید. داغداران و سوگواران در فراق عزیزان از دست رفته خود آواهایی سر می‌دادند که به سوگ صیادی شهرت یافت. این آواها به بیان شجاعت صیاد غریق، ویژگی شخصی او، آرزوهای خود و خانواده‌اش و حتی وصیت‌نامه‌اش خوانده می‌شود.

منابع

- ابوبکری، ش. (۱۳۹۹). ترانه‌های کار در منطقه مکریان. فرهنگ مردم/ایران، ۶۳، ۱۳۱-۱۵۴.
- بارور، م. (۱۳۸۶). نازوک لافند. رشت: ایلیا.
- بهرامی، ت.، شفیعیون، س.، و جعفری قنوازی، م. (۱۴۰۰). وزن اشعار کار (مطالعه موردی وزن شعر کار در دو حوزه قالی بافی و مشک زنی). فرهنگ و ادبیات عامه، ۹ (۳۸)، ۳۷۸-۳۴۱.
- حسینی آباریکی، آ.، و امینی، ه. (۱۴۰۰). آواها و سروده‌های کار در فرهنگ عامه کرمانشاه. دانش‌های بومی ایران، ۱۶ (۸)، ۲۱۷-۲۴۶.
- حقانی، ح.، ربوخه، ب.، و رضایی راد، م. (۱۳۸۴). آفتاب خیزان، دریا طوفان. تهران: چشمه.
- حق ره، ا. (۱۳۹۵). ورنیشین. رشت: ایلیا.
- حنیف، م. (۱۳۸۳). بازتاب کار و تلاش در ترانه‌های عامیانه مردم لرستان. فرهنگ مردم/ایران، ۲، ۱۰۱-۱۱۲.

کارنواهای صیادی استان گیلان... فیروز فاضلی و همکار

- خیرخواه حسن کیاده، ا. (۱۳۹۵). با سپیدرود به کیشهر. رشت: بلور.
- خیرخواه حسن کیاده، ا. (۱۳۸۹). بندرکیاشهر و نگاهی به سفیدرود. رشت: گیلکان.
- خیرخواه حسن کیاده، م. (۱۳۹۹). بتاشته گبن. رشت: ایلپا.
- ذوالفقاری، ح. (۱۳۸۸). زبان و ادبیات عامه ایران. تهران: سمت.
- ذوالفقاری، ح. و احمدی کمرپشتی، ل. (۱۳۸۸). گونه‌شناسی بومی سروده‌های ایران. ادب پژوهی، ۷ و ۸، ۱۴۳-۱۷۰.
- ذوالفقاری، ح. و شیر، ع. ا. (۱۳۹۶). باورهای عامیانه مردم ایران. تهران: چشمه.
- سبزه‌علی‌پور، ج. و باقری، ب. (۱۳۹۶). شعر شالیزار و تحلیل محتوای آن. فرهنگ و ادبیات عامه، ۱۴ (۵)، ۱۱۷-۱۳۹.
- سفیدگر شهنقی، ح. (۱۳۸۸). ترانه‌های کار در آذربایجان. تهران: دفتر پژوهش‌های رادیو.
- فاضلی، ف. و آلیانی، ف. (۱۳۹۴). تحلیل و معنایابی کارنواها در تالش جنوبی. فرهنگ و ادبیات عامه، ۷ (۳)، ۷۳-۹۹.
- صنعتی، ا. (۱۴۰۱). با ماهیگیران دریای گیلان و مازندران. رشت: بلور.
- عباسی، ه. و پیشقدم، ف. (۱۴۰۰). بندرکیاشهر در مدار توسعه. ره‌آورد گیل، ۱۲۹، ۷۳-۷۲.
- عطاری، م. (۱۳۸۱). ترانه. دانشنامه ادب فارسی. ج ۲. تهران: وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی.
- فرهادی، م. (۱۳۹۷). ترانه‌های کار، کارآواهای از یاد رفته کارورزان و استادکاران. فصلنامه علوم اجتماعی، ۷ (۱۱)، ۱۱۱-۱۴۴.
- کریمی، ر. رضایی، ح. و درودگریان، ف. (۱۳۹۹). تحلیل محتوایی اشعار صیادی در فرهنگ بختیاری، فرهنگ و ادبیات عامه، ۳۱ (۸)، ۱۵۷-۱۸۲.
- محمدزاده، ح. (۱۳۹۷). تحلیل مایگان مسائل اجتماعی در ترانه‌های کار زنان. زن در فرهنگ و هنر، ۲ (۱۰)، ۲۶۳-۲۸۴.
- محمدزاده، ح. (۱۳۹۶). نوع و محتوای ترانه‌های کار در استان کردستان. دانش‌های بومی ایران، ۷ (۴)، ۷۳-۱۰۶.

میرنیا، س.ع. (۱۳۶۹). فرهنگ مردم (فولکلور/ایران) ۹. تهران: پارسا.

نظری مقدم، ج. (۱۴۰۰). ویژگی‌های آواها و ترانه‌های کار کاسبان محلی در بازارهای سنتی رشت. فرهنگ و ادبیات عامه، ۳۷(۹)، ۳۲۰-۲۹۳.

همایونی، ص. (۱۳۸۶). کارنواها. فرهنگ مردم/ایران، ۱۰، ۱۱۷-۱۳۷.

یزدانی نسب، م. و تسلیمی طهرانی، ر. (۱۴۰۲). روایت‌هایی از زندگی فرودستان در ایران (مجموعه مقالات). تهران: پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات.

Reference

- Abbasi, H., Pishghadam, F. (2021). Bandarkiasher port in development circuit. *Guil Rahaward*, 129, 72-2.
- Aboobakri, Sh. (2020). Work songs in Makrian region. 63, 56-61.
- Attari, M. (2002). "Taraneh" [song]. In *Encyclopedia of Persian literature*. Vol. 2. Ministry of Culture and Islamic Guidance.
- Bahrani, T., Shafiiyon, S., & Jafari Ghanawati, M. (2021). The weight of work poems (A case study of the weight of work poetry in the fields of carpet weaving and musk weaving). *Culture and Folk Literature*, 9(38), 378-341.
- Farhadi, M. (2018). Work songs, The forgotten Work songs of warriors and masters. *Social Science Quarterly*, 7(11), 144-111.
- Fazeli, F., & Alyani, F. (2015). Analysis and interpretation of carnavas in South Talesh. *Popular Culture and Literature*, 7(3), 99-73.
- Hagh Rah, A. (2016). *Werneshin*. Ilia.
- Haghani, H., Roboukheh, B., & Rezayi, M. (2011). *Stormy sea, Rising sun*. Cheshmeh.
- Hanif, M. (2004). Reflection of work and effort in folk songs of Lorestan people. *Culture of Iranian People*, 2, 112-101.
- Homayuni, S. (2007). Work songs, Culture of Iranian people. 10, 117-137.
- Hosseyini Abbariki, A., & Amini, H. (2021). Work sounds and songs in popular culture of Kermanshah. *Indigenous Knowledge of Iran*, 16(8), 246-217.
- Karimi, R., Rezaii, H., & Doroodgarian, F. (2020). Content analysis of fishing's poems in Bakhtiari culture. *Popular Culture and Literature*, 31(8), 182-157.
- Kheir Khah, A. (2010). *Bandar Kiyashahr and a look to Sefid river*. Gilakan.
- Kheir Khah, A. (2016). *With Sefid river to Kiyashahr*. Boloor.

- Kheir Khah, M. (2020). *Batashta Gabon*. Ilia.
- Mirnia, S. A. (1990). *Folklore of Iran*. Nashr-e Parsa.
- Mohammadzadeh, H. (2016). The type and content of work songs in Kurdistan province. *Indigenous Knowledge of Iran*, 7(4), 106-73.
- Nazari Moghaddam, J. (2021). The characteristics of the sounds and songs of the local traders of the traditional markets of Rasht. *Popular Culture and Literature*, 37(9), 320-293.
- Sabzalipoor, J., & Bagheri, B. (2017). Shalizer's poem and analysis of its content. *Popular Culture and Literature*, 14(5), 139-117.
- Sanaati, E. (2022). *With fishermen of the Guilan and Mazandaran sea*. Bolor.
- Sefidgar Shahangi, H. (2009). *Work songs in Azerbaijan*. Center of Radio Studies.
- Yazdani Nasab, M., & Taslimi Tehrani, R. (2023). *Narratives of subaltern life in Iran*. Institute of Culture, Art and Communication.
- Zolfaghari, H. (2009). *Language and folk literature of Iran*. Samt.
- Zolfaghari, H., & Shiri, A. A. (2017). *Common beliefs of the Iranian*. Unknown.